

hogy a matematikai módszerek felhasználása – amelyekről pedagógiai gyakorlatunkban még most is idegenkedünk – milyen hasznos szolgálatot tesznek az oktató-nevelő munkában. A szerzők azonban itt sem feledkeznek meg koncepciójuk egészéről: a statisztikai módszerek alkalmazása is csak a szociológiai szemléletű kutatásban adhat eredményt.

A könyv elolvasása a fentiekén kívül még felvet néhány gondolatot. A könyvet orosz nyelven 1971-ben adták ki Moszkvában. Magyar fordításban 1978-ban jelent meg. Az eltelt hét év talán rövidíthető lett volna. A fordítást dr. Petrikás Árpádné végezte el. A könyv olvasása az ő fordítási színvonalát is dicséri: élvezetes, gördülékeny, fogalmi rendszere egyértelmű.

A könyv szerzői elsődlegesen a szovjet kutatásokra, irodalomra támaszkodtak. Csak kevés helyen utalnak külföldi szerzőkre. Ez természetesen leszűkíti a téma problémafelvetését. Ugyanakkor azonban rendkívül gazdag a szovjet pedagógia irodalmi és kutatási anyagban. Ha a könyvben idézett, vagy hivatkozott irodalom bibliográfiáját is elolvassuk, akkor meglepődve kell megállapítanunk, hogy milyen sok alapvető szovjet pedagógiai irodalmi anyag nem áll még a magyar olvasó rendelkezésére. Jogosan vetődik fel a kérdés, hogy miért nem történik meg a

szovjet pedagógiai kutatási eredmények, ismeretek folyamatos magyarra fordítása és közzététele? E hiányokat feltétlenül pótolni kellene.

A könyv kiadásakor figyelembe kellett volna venni azt a fentebb említettényt, hogy a könyv 1971-ben jelent meg. Ennek megfelelően tartalmazza a szovjet pedagógiai kutatás 1971-től 1975-ig terjedő kutatási tervezetét. A magyar nyelvű kiadás viszont 1978-ban jelent meg. Természetesen a már lezárt kutatási eredmény is érdekes lehet – főleg ha ehhez megfelelő értékelés is járul – azonban az 1978-ban megjelent könyvhöz jó lett volna mellékletként csatolni a szovjet pedagógiai kutatás jelenlegi és távlati kutatási terveit.

Így ebben a tekintetben is aktuálissá tenni a könyv nagyon is aktuális, modern szemléleti anyagát.

Jó lenne, ha a könyv minden iskola könyvtárában megtalálható lenne. S az is sok eredménnyel járna, ha a pedagógiai továbbképzések során e könyv egyes fejezeteit gondosan és a magyar iskolák tapasztalatait figyelembe véve feldolgoznák.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1978. 462. l.

Dr. Bereczki Sándor

NEVELÉS, MŰVELŐDÉS

Acta Pedagogica Debrecina, 1977

A Kossuth Lajos Tudományegyetem Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszéke 1977-ben hét tanulmányt jelentetett meg az egyetem Nevelés, Művelődés (*Acta Pedagogica Debrecina*) sorozatában. Külsőleg is izléses, esztétikus kiadványok, színes fedőlappal, rajta az egyetem emblémája.

A sorozat a Neveléstudományi és a Közművelődési Tanszék oktatóinak tanulmányait adja közre. Eddig az alábbi közművelődési kötetek jelentek meg:

Durkó Mátyás: A felnőttkor sajátosságai (1971)

Soós Pál: A Szabó Ervin-probléma történetéből (1971)

Koczka László: A népművelési szervezetek vezetésének néhány problémája (1971)

Durkó Mátyás: A szépirodalmi művek recepciójának szintje és főbb típusai felnőtteknél (1974)

Sz. Szabó László: A művészeti ízlés fogalomköre (1974)

Soós Pál: Művészet és szocializmus. A munkásosztály művészeti nevelése Szabó Ervin kora publicisztikájában (1974)

Rubovszky Kálmán–Thoma László: Művészet-befogadás-szórakozás (1974)

Durkó Mátyás: A felnőttek szépirodalmi műelemző készségének állapota és fejleszthetősége (1977)

Soós Pál: Szabó Ervin szociáldemokrata és polgári radikális értékeléséhez (1977)

Sz. Szabó László–Rubovszky Kálmán: Ízlés-divat-közvetítés (1977)

Tóth Béla: A közművelődési tevékenység kezdetei Hajdúszoboszlón (1977)

Várhelyi Ilona–Boros Sándor: Felnőttnevelési tanulmányok (1977)

Az egész sorozat áttekintésére nincs lehetőség, ezért csak az 1977-ben megjelent köteteket ismertetem.

Dr. Durkó Mátyás:

A FELNÖTTEK SZÉPIRODALMI MŰELEMZŐ KÉSZSÉGÉNEK ÁLLAPOTA ÉS FEJLESZTHETŐSÉGE

A Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszék 1967-től 1970-ig széles körű vizsgálatot folytatott a különböző iskolai végzettségű felnőttek szépirodalmi recepciós képessége jellemzőinek megismerésére. A vizsgálat eredményeit Durkó Mátyás több tanulmányban – különböző szempontból – elemezte.

A vizsgálat első szakasza a szépirodalmi műelemző részképességek színvonalának mérése volt az eltérő iskolai végzettségű felnőtteknél. Megállapítja, hogy a szépirodalmi mű elsajátításának nélkülözhetetlen feltétele a sajátos kódrendszer megértése (a mű szerkezetének elemzése, a jellemek, hősök megértése, a nyelvi formába öntésnek a felfogása.) Mindehhez nagyfokú szellemi aktivitás szükséges, soha nem elég a művel való passzív azonosulás. Az első vizsgálat feltárta, hogy mely részképesség fejlesztésére van fokozottabban szükség.

A vizsgálat második szakasza andragógiai jellegű volt. Célja annak bizonyítása volt, hogy céltudatos gyakorlással az alacsonyabb iskolai végzettségű felnőtteknél is továbbfejleszthető a recepciós képesség. A hipotézis verifikálódott: „A recepciós képesség és jártasság... felnőtt korban is fejleszthető, csak ez az eljárásmodok tudatos és aktív gyakorlására koncentrált szellemi tevékenységet követel...” (65. p.)

A felnőttek szépirodalmi recepciós képességszintjének vizsgálatával foglalkozik Durkó Mátyás „Olvasás, megértés” című könyve is. (Gondolat, 1976.)

Dr. Soós Pál:

SZABÓ ERVIN SZOCIÁLDEMOKRATA ÉS POLGÁRI RADIKÁLIS ÉRTÉKELÉSÉHEZ

Dr. Soós Pálnak Szabó Ervinről több tanulmánya jelent meg az elmúlt években. Többek között „A Szabó Ervin probléma történetéből” címmel. (Acta Pedagogica Debrecina. 1974.) Utószót írt Kemény Gábor Szabó Ervinről 1938-ban megírt és teljes terjedelemben 1977-ben megjelent könyvéhez. (Szabó Ervin és a magyar társadalomszemlélet.)

A szociáldemokrata és polgári radikális értékeléseket elemző tanulmánya időrendben tekint át a Szabó Ervinről megjelent emlékeztetéseket, értékeléseket, párhuzamosan szemlélve a két pártnak Szabó Ervinhez való viszonyát. Az általa elemzett értékelésekből kiemelünk néhányat: így Kunfi Zsigmond, Jászi Oszkár, Leopold Lajos, Halasi Béla, Mónus Illés, Kemény Gábor, Révész Mihály, Várnai Dániel, Csécsy Imre em-

lékezéseit, tanulmányait. Részletesen Jászi Oszkár és Kemény Gábor gondolatait elemzi.

Soós Pál tanulmánya is részlet egy nagyobb, Szabó Ervin életművét feldolgozó munkából.

Sz. Szabó László–Rubovszky Kálmán:

ÍZLÉS–DIVAT–KÖZVETÍTÉS

Dr. Sz. Szabó László Ízlés és divat című tanulmányával azóta megjelent könyvének (Ízlés és közművelődés, Kossuth, 1978) egyik fejezetét adta közre. Mint írja, a divat csak annyiban foglalkoztatja, amennyiben az az ízléshez kapcsolódik. Az összefüggést történetileg vezet végig. Rámutat a divat történeti jellegére, társadalmi meghatározottságára, arra is, hogy a piaci szemlélet „a mindenkori érdekviszonyoknak megfelelően befolyásolja a divat, a közízlés alakulását is.” (13. p.) Vizsgálja az ízlés és a divat alapvető különbségét is: „A divat ugyanis szüntelen, önmagát is megújító jelenség. Az ízlés ezzel szemben sokkal állandóbb. Sőt az ízlésnek van bizonyos konzerváló, tartósító, hagyományőrző és norma alakító hatása is.” (17. p.)

Tanulmánya második részében vizsgálja a divat hatását az ízlés alakulására, s megállapítja, hogy a divat adott esetben lehet hasznos, az esztétikai ízlést emelő, serkentő hatású, de lehet a fordítottja is. Nem ért teljesen egyet korunk divatmeghatározásaival, amelyek csak negatív jelenségek hordozójaként említik a divatot. Idézi L. N. Kogan gondolatait: „A jó ízlés mibenléte nemcsak abban áll, hogy az emberek követik a jó vagy új divatot, hanem abban, milyen esztétikai alapról közelítenek a mindenkori divathoz.” (34. p.)

Sz. Szabó László az ízlés elismert kutatója. Jegyzete is jelent meg e kérdéskörben (A művészeti ízlés elméleti alapkérdései és társadalmi vonatkozásai, Tankönyvkiadó, 1977). Előadásokat tartott az ízléssel foglalkozó Szegedi Művelődéstudományi Nyári Egyetemen (1975).

Rubovszky Kálmán „Az ismétlődés jellege az adaptációs közlésben” címmel írt tanulmánya elsősorban az irodalmi művek adaptációjával foglalkozik. Vizsgálja az irodalmi alkotások filmmé, színpadi művé átdolgozását, foglalkozik a rádió, a televízió adaptációs munkájával. „Az adaptáció művelete valójában kétféle folyamatot eredményez az irodalmi kommunikatív helyzetben. Ez azt jelenti, hogy az eredeti tárgy-művet egy másik homogén közegben megismétljük. Az adaptáció tehát voltaképpen ismétlés.” (59. p.) A szerző az adaptációs közlés néhány típusát dolgozta ki, mindegyik típusnál az ismétlődés és a befogadás kapcsolatát tekintette központi kérdésnek.

A befogadásban az előzetes élményanyag segítő szerepet játszik. „A felismerés élménye szüli

a kellemességet" (68. p.), ennek fokát pedig befolyásolja az, hogy a már ismert élményanyag és az új milyen arányban áll egymással. A szerző Franciszek Urbanczyk professzorra hivatkozik e kérdésben: „Ha egy könyv nem nyújt számunkra újat és semmiben sem különbözik attól, amit már ismerünk, akkor hamarosan terhezzé válik, és untat minket. Ha a hasonlóságok és különbségek aránya a legkedvezőbb, akkor az ember a műalkotást teljes odaadással veszi át, és az intellektuális erők feszültsége a mű elsajátításának pillanatában a legkellemesebb érzéseket idézi fel.” (69. p.)

Rubovszky Kálmán tanulmánya is időszzerű kérdést vizsgál, hiszen közművelődési tevékenységünket átszövik az adaptációk, szükséges tehát elméleti kérdéseivel is foglalkozni.

Keresztesné Várbelyi Ilona-Boros Sándor:

FELNÖTTNEVELÉSI TANULMÁNYOK

Keresztesné Várbelyi Ilona a finn népművelés rendszerét elemzi. Különbséget tesz a finnknél használatos fogalmak – a felnőttnevelés, felnőttképzés és szabad népművelés – között. Bemutatja a felnőttnevelés rendszerét, a népművelés feladatait, nevelési céljait és ott alkalmazott szervezeti formáit.

Tanulmánya hasznos, hiszen – mint írja – „a különböző országok közművelődési rendszerének megismerése önmagában sem haszontalan, még akkor sem, ha nem hiszünk kész rendszerek áttelepíthetőségében. Azonban e rendszereken belüli tartalmak, tendenciák, formák és módszerek tanulmányozása olyan ismeretekkel gazdagíthatják rendszerünket, amelyek alkalmazásával, meghonosításával közművelődési tevékenységünk újabb és újabb rétegekhez juthatna el.” (3. p.)

Boros Sándor az előítélet fogalmának néhány lényeges elméleti vonatkozásával foglalkozik. Az előítélet kérdésének vizsgálatánál lényeges „az adott társadalmi-történeti fejlettségi fázis, az a társadalmi berendezkedés, amelyben az előítéletet létrehozó mindennapi gyakorlat szerveződik”, másrészt fontos az előítéletet hordozó személyiség vizsgálata is, hiszen „mindig egyes emberek egyes előítéletével találkozunk.” (75. p.) Vizsgálja az előítélet kérdését ismeretelméleti, szociálpszichológiai, pszichológiai szempontból, és megadja az előítélet javasolt meg-

határozását. Kutatási témája a közművelődés szempontjából azért hasznos, mert az előítélet „a művelődési tevékenységben és a képzésben, valamint a világnézetű fejlődésben gátló tényezőként” hat. (73. p.)

A Nevelés, Művelődés sorozat betekintést ad a Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszék oktatóinak kutatómunkájába. Több tanulmány nagyobb lélegzetű munka része. Durkó Mátyás Soós Pál, Sz. Szabó László a földolgozott témák országosan is elismert szakemberei. A sorozat 1971-től megjelent minden tanulmánya jól felhasználható irodalmat jelent a népművelőképző intézetekben is.

Dr. Laczó Katalin

Dr. Tóth Béla:

A KÖZMŰVELŐDÉSI TEVÉKENYSÉG KEZDETEI HAJDÚSZOBOSZLÓN (1867–1900)

A szerző Hajdúszoboszló művelődési életét vizsgálja a 19. század utolsó harmadában. A könyvtárak ismertetése után bemutatja, hogyan erősödött a kezdetben elsősorban művelődési célokat maga elé tűző olvasókörök politikai funkciója. Elemzi az öntevékeny kulturális egyletek munkáját, vizsgálva azok társadalmi összetételét. Ismerteti a város kulturális életét nem túlzottan befolyásoló vendég színtársulatok szereplését és a városban folyó ismeretterjesztési tevékenység helyzetét.

A szerző összehasonlítja a Hajdúszoboszlón folyó művelődési tevékenységet az országosan kibontakozó kulturális élettel. Utal arra, hogy „egy alföldi kis mezővárosba a központi gondolatok, elképzelések, intézkedések mindig bizonyos késéssel érkeznek meg, s megvalósításukra is csak hosszas huza-vona után kerülhetett sor.” (3. p.) Tanulmányának záró gondolatai is e fáziskéséssel foglalkoznak, utalva arra, hogy az elemzett, kibontakozó kulturális tevékenység is csak szűk körben hatott, hiszen Hajdúszoboszlón „az agrárproletáriátus nem érett még arra, hogy mint a Viharsarokban, kialakítsa a maga szegényparaszti olvasóegyleteit.” (37. p.) Így a 19. század utolsó évtizedeire jellemző hazai kulturális fellendülés csak a 20. század elején jelentkezett Hajdúszoboszlón.

Tóth Béla tanulmánya is részlet egy nagyobb művelődéstörténeti dolgozathól.